

Factsheet

Panel Psychisch Gezien

Het landelijke panel voor mensen met langdurige psychische problemen

Werken is voor velen om vele redenen belangrijk. Het kabinet heeft voor de komende periode niet voor niets zo sterk op brede stimulering van arbeidsparticipatie ingezet. De Participatiewet, die begin 2015 in werking treedt, heeft als doel om ook meer mensen met een arbeidsbeperking aan het werk te helpen. Hoe zit het eigenlijk met de werksituatie van mensen met langdurige psychische problemen en hun ervaringen en wensen op dit gebied? Een antwoord op dergelijke vragen is ook belangrijk gezien de veranderingen in het landelijke zorgbeleid voor mensen uit deze doelgroep. Zo wordt in het kader van 'ambulantisering' hulp en ondersteuning steeds meer in de eigen omgeving van mensen geboden, in plaats van binnen instellingen. Deze factsheet geeft een actueel en concreet beeld van de werksituatie van volwassenen met aanhoudende psychische problemen. Dit is gebaseerd op een enquête in het najaar van 2013 onder 574 leden van het panel Psychisch Gezien. De factsheet geeft ook inzicht in de veranderingen op het gebied van werk ten opzichte van 2010.

Enkele bevindingen: Ongeveer één op de vijf leden heeft een betaalde baan en veel leden (46%) doen vrijwilligerswerk. De werksituatie- en beleving is vergelijkbaar met de situatie in 2010. Een vijfde ziet af van solliciteren vanwege mogelijke reacties op hun psychische klachten van anderen.

Samenstelling van het panel

In 2013 heeft 68% van de leden de vragen beantwoord en in 2010 81%. De leden die de vragenlijst invullen, zijn vergeleken met de leden die dat niet hebben gedaan vaker vrouw en autochtoon. Dit geldt voor beide peilingen. Bij de herhaalmeting in 2013 blijkt ook dat deelnemers vergeleken met niet-deelnemers minder vaak in een regionale instelling voor Beschermd Wonen (RIBW) verblijven ten tijde van hun aanmelding voor het panel. Er zijn geen verschillen gevonden wat betreft de actuele psychische gezondheid, het verblijf in een psychiatrische instelling en de leeftijd bij aanmelding.

Van de panelleden is 64% vrouw en 86% autochtoon. Een groep van 17% verblijft bij aanmelding in een psychiatrische instelling of een RIBW. Het merendeel (96%) heeft op dat moment (al) langer dan 2 jaar last van psychische klachten. Om deze klachten te verminderen of onder controle te houden, gebruiken veel leden (86%) door een arts voorgeschreven medicijnen. Bijna drie kwart (71%) van de leden die medicijnen gebruiken, voelt zich door de bijwerkingen belemmerd in het dagelijkse leven. Verder ondervinden panelleden bij aanmelding beperkingen op het gebied van wonen (46%), sociale contacten (76%) en vooral op het gebied van werken en/of leren (87%). Hoewel de meeste deelnemers op het moment van de peiling cliënt zijn bij een GGZ-instelling zijn in 2013 minder leden in zorg (70% versus 81%).

Eén op de drie leden zonder werk wil het komende jaar graag werken

Een vijfde ziet af van solliciteren vanwege mogelijke reacties op hun psychische klachten van anderen

Vergeleken met de algemene bevolking is - net als in 2010 - het aantal werkende leden laag

64% van de panelleden is vrouw

85% van de leden gebruikt door een arts voorgeschreven medicijnen

Werk en opleiding

Ongeveer één op de vijf panelleden (21%) heeft in 2013 betaald werk. Het merendeel (14%) heeft een reguliere baan bij een organisatie of als zelfstandig ondernemer. Daarnaast werkt 4% van de leden bij een sociale werkvoorziening. Gemiddeld werken panelleden 24 uur per week. Vergeleken met de cijfers over werk van het Centraal Bureau voor de Statistiek¹ in de algemene beroepsbevolking (15-65 jarigen) hebben relatief weinig panelleden in deze leeftijdscategorie een baan van minimaal 12 uur per week (19% versus 66%). De Participatiemonitor² bevestigt dit beeld; 70% van de 18-65 jarigen in de algemene bevolking heeft betaald werk. Twee derde (68%) van de panelleden is tevreden of zeer tevreden met hun baan. Toch zou ook ruim de helft (54%) van de panelleden graag iets willen veranderen aan hun werk. Zo wil een kwart meer of juist minder werken en bijna een kwart (23%) wil meer verdienen. Ruim één op de tien (11%) wil ander werk. Bij 16% is behoefte aan uitdagender werk, terwijl 9% liever minder belastende taken wil. Andere wensen zijn onder flexibelere werktijden (7%) en meer of andere ondersteuning (7%).

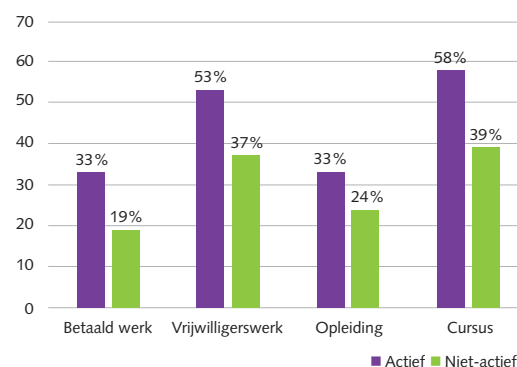
Bijna de helft van de panelleden (46%) heeft vrijwilligerswerk; gemiddeld doen zij voor 9 uur per week onbetaald werk in georganiseerd verband voor bijvoorbeeld een school, sportvereniging of kerk/moskee. De meeste mensen (80%) zijn (zeer) tevreden over hun werk als vrijwilliger. Bijna een tiende (9%) van de leden volgt een opleiding of werk gerelateerde cursus.

Participatiewensen

Voor het komende jaar willen panelleden graag meer gaan ondernemen. Zo wil bijna één op de drie leden zonder baan (29%) betaald werk vinden. Van de panelleden die momenteel niet als vrijwilliger werken, wil ruim een derde (34%) vrijwilligerswerk gaan doen. De wens voor een cursus is onder de panelleden het grootst; de helft wil dat komend jaar gaan doen. Verder wil bijna een derde (29%) een opleiding volgen. In 2013 zijn er 354 mensen (63%) die op werkgebied op enige wijze actief zijn. Zij hebben een betaalde baan, doen vrijwilligerswerk en/of volgen een opleiding/werkgerelateerde cursus. Zowel deze leden als de leden zonder werkgerelateerde activiteiten hebben wensen voor meer bezigheden in 2014. Bij de groep panelleden met werkgerelateerde activiteiten komt deze wens echter vaker voor: zo wil 33% betaald werk en 53% vrijwilligerswerk gaan doen ten opzichte van 19% en 37% bij de niet-actieve groep (figuur 1). Hetzelfde geldt voor de wens om komend jaar een

opleiding of cursus te gaan volgen. Het lijkt er dus op dat vooral de mensen die al actief zijn op het gebied van werk behoefte hebben aan (nog) meer activiteiten.

Figuur 1: Participatiewensen bij actieve leden op werkgebied en bij niet-actieve leden (%)

Discriminatie, stigma en werk

Bijna een derde van de panelleden (32%) heeft zich de voorgaande twaalf maanden gediscrimineerd of achtergesteld gevoeld vanwege zijn of haar psychische problemen. Ook op het gebied van werk en opleiding speelt discriminatie een rol. Ongeveer een kwart (24%) voelt zich oneerlijk behandeld bij het zoeken naar werk of op het werk (variërend van niet erg tot tamelijk en heel erg). 13% ervaart een oneerlijke behandeling op het gebied van opleiding. Ook is er sprake van zogenaamde zelfstigma: vanwege de mogelijke reactie van anderen op hun psychische problemen ondernemen mensen met ernstige psychische problemen belangrijke activiteiten niet. Zo ziet één op de vijf panelleden om die reden af van het solliciteren naar werk en ook ruim één op de vijf (22%) wil/durft daarom geen cursus of opleiding te beginnen. Verder ervaren panelleden zonder werk vaker discriminatie dan leden met werk (34% t.o.v. 24%). De werkenden geven daarentegen vaker aan oneerlijk behandeld te zijn bij het zoeken naar werk of op het werk (33% t.o.v. 22%).

Kwaliteit van leven en werk

Panelleden beoordelen hun leven als geheel met een 4.8 (waarbij 1=slecht t/m 7=goed). Voor de tevredenheid met hun dagelijkse bezigheden geven ze gemiddeld een 4.7 (1=helemaal niet tevreden t/m 7=zeer tevreden). De leden met werk ervaren hun leven positiever dan de leden zonder werk (5.0 en 4.7). Ook zijn zij meer tevreden met hun dagelijkse activiteiten (5.2 en 4.5).

Eenzaamheid en werk

Uit de eerdere enquête in 2010 bleek dat veel panelleden zich eenzaam voelen (77%). Eenzaamheid blijkt een blijvend veelvoorkomend probleem te zijn: in 2013 is 74% in enige mate eenzaam. Eenzaamheid is gemeten met behulp van de eenzaamheidsschaal³, bestaande uit elf uitspraken, zoals "Ik mis mensen om me heen" en "Wanneer ik daar behoefte aan heb kan ik altijd bij mijn vrienden terecht". Het gaat om een ervaren gevoel van eenzaamheid ongeacht de feitelijke kenmerken van iemands sociale netwerk. Op basis van de eenzaamheidsschaal kunnen leden als niet eenzaam tot heel erg eenzaam aangemerkt worden. Er zijn verschillende indicaties dat eenzaamheid een (nog) grotere rol speelt bij mensen zonder werk. De leden met een baan voelen zich gemiddeld minder eenzaam dan leden die niet werken: score 5.1 ten opzichte van 6.1 (op een 11 puntsschaal waarbij geldt: hoe hoger de score hoe eenzamer).

Invloed emotionele problemen op werk

Ruim de helft van het panel (53%) heeft de maand voorafgaand aan de enquête minder tijd aan werk of andere dagelijkse bezigheden besteed als gevolg van emotionele problemen. Leden geven aan dat deze problemen ook de uitvoering van hun werk of activiteiten beïnvloeden. Voor veel leden geldt namelijk dat ze hierdoor minder bereikt hebben dan ze zouden willen en minder zorgvuldig waren dan ze gewend zijn van zichzelf (64% en 49%).

Veranderingen op het gebied van werk

Betaald werk

Tussen 2010 en 2013 hebben weinig grote veranderingen plaatsgevonden in de werksituatie van mensen met langdurige psychische problemen. In 2010 had 19% van de 589 leden betaald werk en

in 2013 21% van de 563 leden, zie tabel 1. Ook het gemiddeld aantal uur per week en het aantal mensen bij een sociale werkvoorziening zijn nagenoeg hetzelfde gebleven (2010: 23 uur en 5%; 2013: 24 uur en 4%).

In zowel 2010 als 2013 zijn de meeste panelleden tevreden met hun baan (67% en 68%), maar ook een derde is niet tevreden.

Tabel 1: Aantal leden met opleiding of werk in %

	2010		2013	
	%	N	%	N
Betaald werk	19	589	21	563
Betaald werk ≥12 uur, 15-65 jr	16	555	19	520
Vrijwilligerswerk	41	592	46	567
Opleiding/cursus werkgerelateerd	12	601	9	567

Vrijwilligerswerk en opleiding

In beide jaren bestaat het panel uit relatief veel vrijwilligers (41% en 46%; een tendens, zie noot voor een toelichting). In de algemene Nederlandse bevolking heeft 37% een georganiseerde vorm van vrijwilligerswerk (referentiejaar 2012¹). Zowel in 2010 als in 2013 werken vrijwilligers gemiddeld 9 uur per week en is het merendeel tevreden met hun werk (79% en 80%). Verder lijkt er een daling te zijn van het aantal leden dat een opleiding of werkgerelateerde cursus volgt (van 12% naar 9%, zie * in noot).

Wensen in huidige baan

De in deze factsheet gepresenteerde wensen van werkende leden ten aanzien van hun werk zijn vergelijkbaar met de wensen die werkenden in 2010 hadden. Zo wil ook in 2013 ruim de helft van de 117 werkenden (54%) iets veranderen in hun huidige baan (in 2010 55% van de 116 leden).

24% voelt zich oneerlijk behandeld bij het zoeken naar werk of op het werk

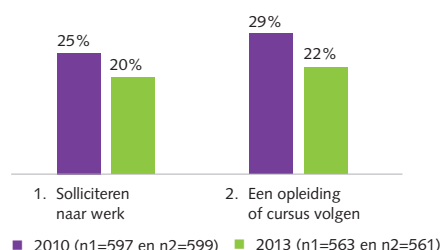
In beide jaren bestaat het panel uit relatief veel vrijwilligers

74% van de panelleden ervaart enige mate van eenzaamheid

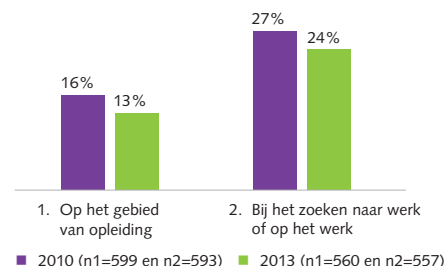
Noot: Overall waar sprake is van een verschil of verandering wordt een statistisch significant verschil bedoeld. In die gevallen is de kans dat het gevonden verschil op toeval berust heel klein (lager dan 5%). Een bijna significant verschil wordt een tendens genoemd (toevalskans van 5 tot 10%). De verschillen in tijd zijn gebaseerd op analyses met Generalized Estimating Equations (GEE) en Mixed models. Deze toetsen houden rekening met het feit dat er gegevens beschikbaar zijn van panelleden die aan beide enquêtes over participatie hebben meegedaan en van panelleden die aan één van de twee enquêtes hebben meegedaan. De verschillen tussen groepen zijn geanalyseerd met een Chi-kwadraat- of T-toets. In het geval van GEE en Mixed models is er ook gecontroleerd voor sekse, etniciteit en leeftijd in 2010. De bevindingen wijzen in dezelfde richting als de in deze factsheet gepresenteerde uitkomsten.

** Behalve bij het aantal mensen met een opleiding of werkgerelateerde cursus; Dit verschil blijkt na controle niet significant te zijn. Er is sprake van een tendens. In het tabellenboek zijn alle aantallen en percentages terug te vinden, voorzien van betrouwbaarheidsintervallen en exacte getallen (p-waarden), zie www.psychischgezien.nl.*

Figuur 2: Vanwege reactie van anderen op psychische problemen afgelopen jaar afgezien van activiteiten (%)

Figuur 3: Oneerlijke behandeling in het afgelopen jaar (%)

Discriminatie en stigma

Zowel in 2010 als in 2013 krijgen panelleden te maken met discriminatie. In 2010 heeft 38% van de 601 leden zich het voorgaande jaar achtergesteld gevoeld vanwege zijn of haar psychische problemen. In 2013 is dat iets afgenomen en voelt 32% van de 564 panelleden zich in het afgelopen jaar gediscrimineerd. Ook lieten in 2013 minder mensen zich weerhouden van het solliciteren naar werk of het volgen van een opleiding/cursus vanwege hoe anderen reageren op hun psychische klachten (zie figuur 2). Figuur 3 laat zien dat oneerlijke behandeling op het gebied van opleiding, zoeken naar werk of op het werk ongeveer even vaak voorkomt in beide jaren.

Participatiewensen

De participatiewensen van het panel zijn in de loop der jaren deels veranderd. In 2010 had een grotere groep leden zonder opleiding de wens het daarop volgende jaar een opleiding te gaan volgen: 37% van de 502 leden in plaats van 29% van de 494 leden in 2013. Hoewel het percentage panelleden dat een cursus wil gaan volgen ook is afgenomen, wil in 2013 nog steeds de helft van de 488 leden graag een cursus gaan doen (t.o.v. 55% van de 528 leden in 2010). De wens voor betaald werk is bij panelleden zonder baan nauwelijks veranderd (2010: 31%, n=437; 2013: 29%, n=416). Ook wil zowel in 2010 als in 2013 ruim een derde van de leden zonder vrijwilligerswerk dit wel graag gaan doen (2010: 35%, n=315; 2013: 34%, n=279).

Doe ook mee met het panel!

Met het panel Psychisch Gezien wordt in kaart gebracht hoe volwassenen met ernstige psychische aandoeningen wonen en leven. We proberen meer zicht te krijgen op de wensen en mening van de mensen zelf. Bent of kent u iemand die hieraan een steentje wil bijdragen? Ga naar www.psychischgezien.nl voor het aanmeldformulier of neem contact op met het panelteam (panel@trimbos.nl; 030-2959280).

Referenties

- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). Beroepsbevolking; geslacht en leeftijd 21 februari 2014. Den Haag/Heerlen: CBS. Geraadpleegd via www.statline.cbs.nl.
- Meulenkamp, T., Hoek, L. van der, & M. Cardol (2013). Deelname aan de samenleving van mensen met een beperking, ouderen en de algemene bevolking. Rapportage participatiemonitor 2013. Utrecht: NIVEL.
- Jong Gierveld, J. de & Tilburg, T. van (1999). Manual of the Loneliness Scale. Amsterdam: Vrije Universiteit.

www.psychischgezien.nl

Colofon

Projectleiding
Harry Michon

Auteurs
Caroline Place, Lex Hulsbosch
en Harry Michon

Programmacommissie
Ellen de Haan (GGZ NL)
Christien van der Hoeven (LPGGz)
Martijn Kole (HEE)
Hans Kroon (Trimbos-instituut)
Martin Potjens (ZN)
Gonne Kelder (VWS)
Inger Plaisier (SCP)
Monique Heijmans (NIVEL)
Jan-Willem van Zutphen (Kwintessens)
Jaap van Weeghel, voorzitter
(Kenniscentrum Phrenos)

Hoofdfinancier
Ministerie van VWS

Mede gefinancierd door SIG,
in samenwerking met de VU

Vormgeving en productie
Canon Nederland N.V.

Deze uitgave is te downloaden
via www.psychischgezien.nl

Artikelnummer AF1331

Trimbos-instituut
Da Costakade 45
Postbus 725
T: 030297100
F: 030297111
E: panel@trimbos.nl

2014, Trimbos-instituut, Utrecht

©Alle rechten voorbehouden. Niets uit
deze uitgave mag worden verveelvou-
digd en/of openbaar gemaakt, zonder
voorafgaande toestemming van het
Trimbos-instituut.